

Jornades d'accessibilitat 2013

L'atenció i comunicació als grups Apropa

Amb la col·laboració de:

Aquesta documentació ha estat elaborada com a resum de les primeres Jornades d'accessibilitat realitzades durant el 2013, adreçades als equipaments culturals

apropa cultura

Apropa Cultura és el programa socioeducatiu dels equipaments culturals adreçat al sector social.

Amb el suport de:

Hi col·labora:

Presentació	5
Objectius, destinataris i metodologia de les Jornades d'accessibilitat d'Apropa Cultura.	7
Sessió introductòria:L'atenció i la comunicació als grups Apropa. MACBA, 16 de setembre de 2013	9
2a sessió: Les persones amb discapacitat intel·lectual i/o trastorns de l'espectre autista. Les persones que conviuen amb transtorn mental. MNAC, 21 d'octubre de 2013	23
3a sessió: Els col·lectius vulnerables i les persones amb Alzheimer. CCCB, 4 de novembre de 2013	43
4a sessió: La rebuda, visites i activitats amb els col·lectius de discapacitat sensorial (visual i auditiva). Fundació Miró, 25 de novembre de 2013	51
Equipaments adherits al programa i contacte Apropa Cultura	63

En aquest viatge de rumb compartit que s'anomena Apropa Cultura vàrem estar preparant l'adhesió dels principals museus d'Articket de Barcelona amb els responsables educatius d'aquests espais. Aleshores, vàrem sentir la necessitat d'establir nous ponts entre el món social i el cultural, per tal d'atendre de la millor manera possible aquests grups "Apropa" que fins llavors ja gaudien d'aquest programa com a recurs de lleure incliusiu de qualitat per anar a teatres i auditoris.

Fer una visita o activitat a un museu demana conèixer molt bé aquestes persones, ja que no es tracta només de rebre-les i acompanyar-les fins a la seva butaca. D'aquí va néixer la demanda de poder aprofundir en alguns aspectes concrets. Per a cada sessió hem triat el museu i els col·lectius més pioners, de manera que vam contactar amb el MNAC, que fa anys que treballa amb persones que conviuen amb un trastorn mental o amb discapacitat intel·lectual, i amb la Fundació Miró, que ho fa amb les de discapacitat visual i auditiva. D'aquesta forma hem après molt sobre la manera de compartir el recorregut que han fet els uns i els altres i que ens resulta proper al tractar-se d'espais d'exposició.

Després de la segona sessió, vàrem sentir la necessitat d'incorporar la figura del cronista que, en aquest cas, ha estat Montserrat Rosell. Ella ens ha fet un resum vivencial de tots els aprenentatges per tal que arribin de forma amena a totes les persones interessades en aquesta temàtica; és a dir, qualsevol que treballi en, o per a, un equipament cultural i hagi d'atendre un grup social, organitzar-li una activitat o oferir-li una visita a l'espai. I no només als que hi han assistit. Així, la primera sessió, ella mateixa la va recuperar a partir d'un vídeo; de la segona només n'hem pogut recollir algunes ponències i alguna entrevista.

Gràcies a la donació de la recaptació de l'obra *Taxi...a/ TNC* (octubre de 2013), que el Teatre Nacional va lliurar a l'Apropa Cultura, aquest propòsit ha estat possible. Des d'aquí, un profund agraïment per la iniciativa. I també per la col·laboració de l'Ajuntament de Barcelona que ha posat a la nostra disposició els seus tècnics i algunes entitats socials per aportar contingut a les Jornades. Evidentment, agrair també la col·laboració dels 4 museus d'Articket que han iniciat aquesta aventura amb nosaltres.

Gràcies a tots,

Sonia Gainza
directora d'Apropa Cultura

Objectius, destinataris i metodologia de les Jornades d'accessibilitat d'Apropa Cultura.

Introducció. Per què ho fem?

Amb motiu de l'adhesió d'alguns museus al programa Apropa Cultura, la formació pretén donar seguretat i autonomia als responsables dels diferents espais per tal que puguin rebre més fàcilment visites de col·lectius específics en risc d'exclusió social o discapacitats. Un altre objectiu també és, sempre que sigui possible, adaptar les visites i activitats existents a col·lectius en risc d'exclusió social

Aprofitant experiències dels equipaments on s'impartiran les formacions i algunes altres, organitzem aquestes trobades per tal de compartir coneixement.

En aquestes sessions volem donar elements per saber en quins casos és possible adaptar les visites i/o activitats que oferim al públic general o escoles, i en quins altres haurem d'organitzar-ne una d'específica.

Tanmateix, presentarem projectes que requereixen un procés i seguiment a mig termini, i per aquesta raó recomanem l'assistència dels responsables d'activitats i de serveis educatius.

A qui s'adreça?

A directors i responsables d'activitats i de serveis educatius d'equipaments culturals (museus, teatres i auditoris), tècnics i monitors de visites.

Objectius

- 1) Possibilitar l'adaptació de visites, activitats i tallers de l'equipament, en forma i contingut, per a persones en risc d'exclusió, tenint en compte cada tipologia.
- 2) Encoratjar els equipaments perquè desenvolupin projectes específics amb algun d'aquests col·lectius en risc d'exclusió social, tenint en compte la importància de l'existència d'un procés (ja que són els més transformadors).

Com ho farem?

- 1) Presentarem bones pràctiques en funcionament als equipaments adherits Apropa Cultura, amb la voluntat de compartir les experiències i el coneixement.
- 2) Disposarem d'un temps per posar en comú dubtes i observacions.
- 3) Coneixerem professionals de la cultura especialitzats en el món social amb qui, en un futur, tindrem l'opció de col·laborar a l'hora d'adaptar les nostres activitats.
- 4) Tindrem també la visió dels educadors socials, per saber què esperen ells de les seves visites i activitats.
- 5) Farem exercicis d'empatia per posar-nos a la pell de la realitat d'alguns d'aquests grups Apropa.

Sessió introductòria: L'atenció i la comunicació als grups Apropa.

Museu d'Art Contemporani de Barcelona (MACBA) Dilluns, 16 de setembre de 2013 | 9.30h

- 10.00h Benvinguda a càrrec del Sr. Àngel Miret, gerent de l'Àrea de Qualitat de Vida de l'Ajuntament de Barcelona, i de Sònia Gainza, directora del programa Apropa Cultura.
- 10.10 h **Grups Apropa: Col·lectius vulnerables**, a càrrec de la Sra. Carme Fortea, del Departament d'Atenció a Persones Vulnerables de l'Àrea de Qualitat de Vida, Igualtat i Esports de l'Ajuntament de Barcelona.
- 10.40 h **Grups Apropa: Gent gran i infància**, a càrrec del Sr. Carles Gil i de la Sra. Clàudia Raya, de l'Àrea de Qualitat de Vida, Igualtat i Esports de l'Ajuntament de Barcelona.
- 11.10 h **El nou paradigma de les persones amb diversitat funcional**: La Convenció Internacional sobre els Drets de les Persones amb Discapacitat, a càrrec del Sr. Antonio Centeno, de l'Oficina de Vida Independent.
- 11.30h **Les persones amb discapacitat física**: Aproximació conceptual i estratègies d'atenció i comunicació, a càrrec d'Elisabeth Vergés, de la Confederació ECOM.
- 12.00 h Pausa.
- 12.20 h **Les persones amb discapacitat sensorial**: La discapacitat visual i la discapacitat auditiva: aproximació conceptual i estratègies d'atenció i comunicació. A càrrec de María José Seseña, de l'ONCE, i de Pere Barnils, de CREDAC.
- 13.00h **Les persones amb trastorn mental**: L'estigma social i estratègies d'atenció i comunicació, a càrrec de Francisco Muñoz d'Obertament/Salut Mental Catalunya.
- 13.30h **Les persones amb discapacitat intel·lectual**: Aproximació conceptual; tipologia de recursos. A càrrec d'Israel Benchi, de DINCAT Catalunya .
- 13.50h Cloenda.

Sessió introductòria adreçada al personal d'atenció, monitoratge i tècnics culturals.

MACBA, 16 de setembre de 2013

«Des dels equipaments culturals necessitem saber moltes més coses del món social.» Si la base del programa Apropa Cultura és estendre ponts entre el món cultural i social, des dels equipaments hi ha d'haver una aproximació real als col·lectius amb discapacitat i/o risc d'exclusió, els destinataris del projecte socioeducatiu que coordina L'Auditori des de fa 6 anys. La seva directora, Sònia Gainza, n'està del tot convençuda. Per això, aprofitant que Apropa Cultura incorpora per primer cop els museus, creu que és un bon moment per fer formació al personal.

Trenca el gel el MACBA amb una jornada de presentació francament ambiciosa que ompliria de titulars els mitjans de comunicació si aquests tinguessin una altra mirada. Una jornada amb una forta càrrega política que advoca per uns principis ideològics i una concepció allunyada dels arquetips tradicionals. Una jornada que pretén enderrocar mites que ens allunyen de la realitat de les persones amb discapacitat i/o en risc d'exclusió social. I també una jornada on es repetiran fins a la sacietat, no ho sabem prou, algunes obvietats sobre com ens hi hem d'adreçar, perquè les interioritzem de debò.

De tot plegat se n'encarregaran una dotzena de ponents vinculats als àmbits de la discapacitat física i sensorial, la salut mental o la gent gran i la infància. Tenim tot el matí per endavant, els bolis carregats de tinta i un bon bloc per prendre notes, que seran moltes.

De la discapacitat a la diversitat funcional

«Al llarg de tota la història de la humanitat, allò que no s'entén es condemna i això ha continuat fins als nostres dies», lamenta Francisco Muñoz, tècnic de la Federació Salut Mental Catalunya. Afortunadament,

però, Antonio Centeno explica que, des de fa uns anys, les coses estan millorant força i que «s'està produint un canvi de mirada sobre la realitat dels cossos diferents». És membre de l'Oficina de Vida Independent i es mou amb cadira de rodes. Avui ha vingut a fer política de la bona i a defensar aquesta realitat des del punt de vista de la "diversitat humana" i no pas des de l'òptica clàssica basada en la "normalitat" o les "capacitats". De fet, així ho recull la Convenció de drets de les persones amb discapacitat, un conveni vigent a l'Estat des de 2008 que ha d'orientar tota la política i l'acció social en aquest àmbit i que, entre altres, inclou alguns articles vinculats a la feina dels equipaments culturals que parlen de l'accessibilitat, l'accés a la informació i la participació en la vida cultural.

El posicionament de l'Antonio, segons el qualles diferències no s'han de corregir i modificar sinó respectar, implica que les persones amb discapacitat funcional puguin exercir com a ciutadans de ple dret. Com si es tractés d'un míting electoral amb l'eslògan "Res sobre nosaltres sense nosaltres", comença a desgranar el seu argumentari incontestable. «El model de segregació és mala idea. Volem viure com tothom, barrejats, no en espais especials per a gent especial. Pensem que, per ser persona, és important ser lliure i poder exercir la llibertat. Estar molt protegit et fa sentir com un objecte de cures. La persona amb discapacitat és un subjecte de drets. Hem de muntar un sistema de suport a la presa de decisions, no de substitució de la voluntat de la persona.» El votem?

Segons l'Antonio, la transformació de la comunitat és el catalitzador del canvi, que passa per donar força a l'escola inclusiva, adaptar el transport públic o garantir una vida independent amb habitatges accessibles i assistència personal pel que es necessiti. Tot plegat, són mesures que van «en benefici de tothom», no només de les persones amb diversitat funcional, afirma.

Ningú no n'està vacunat

Tots els ponents d'aquesta sessió introductòria van a la una, de forma aclaparadora. Un dels aspectes que insisteixen a transmetre'ns és que tots som iguals, que, contra qualsevol d'aquestes situacions, «ningú no n'està vacunat». Tots podem acabar al carrer, tots podem trobar-nos que, de cop i volta, hem de conviure amb un trastorn de salut mental; tots podem contraure deficiències visuals i auditives i tots podem acabar en una cadira de rodes.

Carles Gil, tècnic del Departament de Gent Gran de l'Ajuntament de Barcelona, ens recorda que «malauradament, el pas dels anys implica sovint una pèrdua d'audició» o que «el cicle vital de la persona és anar cap a la dependència». I Eduard Sala, director de l'Obra Social Santa Llúcia de Marillac, ens fa veure ràpidament que les persones sense llar que acullen en aquest programa d'integració social «en cap cas són diferents de nosaltres». Ho il·lustra amb una bona colla d'històries, com la que va viure en Jordi, un rellotger de tota la vida que va agafar una depressió de ca l'ample quan la gent va deixar de reparar rellotges. Ho va perdre tot i es va trobar al carrer. Un altre cas, el del Nour, de Costa d'Ivori. Treballava a la construcció. Li van detectar un càncer. Com que tenia la família lluny, el van mantenir els companys de pis. Resulta que el van ingressar a l'hospital i els companys li van dir que, quan sortís, no podria tornar al pis. Es va quedar sense sostre. I encara una tercera experiència, la d'en Joan, que es va convertir en ludòpata i es va acabar jugant fins i tot casa seva. També va anar a parar al carrer.

De mites i realitats

«Ni som violents, ni som pobres, ni som extravagants.» Així de contundent es mostra Antonio Porcar. Ell participa en la formació com a testimoni d'un col·lectiu encara molt estigmatitzat: les persones amb trastorns de salut mental. En general, tots els grups Apropa arrossegueu prejudicis i estereotips socials, però el que s'enduu la palma és, sense cap mena de dubte, el col·lectiu amb malalties mentals.

És per aquest motiu que, des de l'Àrea sociosanitària de la Federació Salut Mental Catalunya, Francisco Muñoz centra la seva intervenció a «desmuntar els mites que hem construït, perquè són la barrera principal que existeix per a la comunicació». Uns mites que «s'han generat amb mitjans potents des de la nostra infància». Atenció a la dada: en el 85 per cent de les pel·lícules de Disney hi ha referències a malalties mentals, habitualment pejoratives, segons recull un estudi de Lawson i Fouts de 2004.

Però «els trastorns mentals no tenen res a veure amb la concepció social que se'n té». En Francisco posa com a exemple l'esquizofrènia, el diagnòstic més corrent, i assenyala que en el 99 per cent del seu temps de vida, les persones que conviuen amb la malaltia no en mostren els símptomes. Només es fan visibles en èpoques de crisi, que poden produir-se només ocasionalment.

Pel que fa a la perillositat atribuïda al col·lectiu, vol dissipar-ne qualsevol dubte. «La violència no és un símptoma de la malaltia mental.» Assegura que només són agressius un 3 per cent del afectats i aclareix que hi ha estudis que demostren que, en tot cas, les víctimes de violència són elles mateixes, en el 70 per cent dels casos.

L'Antonio, que en sap molt, de mites i realitats, confessa que abans que li diagnosticuessin la malaltia «era del grup dels estigmatitzadors. No sabia què era l'esquizofrènia, però aquella persona, com més lluny, millor.» Coses de la vida, li va tocar de ple i, en aquell moment tan dur, a qui va rebutjar va ser a ell mateix. Tanmateix, l'experiència li ha demostrat que la malaltia no li treu cap capacitat i que, seguint el tractament adequat, pot tenir una vida totalment normal. Com que ell no ho dirà, ja ho diu en Francisco. «L'Antonio és una persona super activa, molt implicada en el moviment associatiu, a qui van nomenar Voluntari de l'Any de la seva ciutat, l'Hospitalet de Llobregat, perquè dedica molt del seu temps a ajudar altres persones.»

De calaix

Pot semblar mentida que d'una sessió dedicada a col·lectius tan heterogenis en puguem treure un decàleg de "bon tracte". Si separem el gra de la palla, és ben bé així. Al marge de les especificitats que pugui tenir cada grup Apropa, la majoria de recomanacions són obvietats universals, coses de calaix. Aquí n'exposem unes quantes:

La primera i primordial és que hem d'adreçar-nos a aquestes persones com ho fem amb tothom, amb "normalitat". Al PowerPoint del Francisco, que com la resta es recull a l'annex, aquesta paraula ocupa tota una diapositiva. «No les tractem de forma especial, perquè no ho són.»

La paciència és una de les virtuts més sol·licitades en un entorn sociocultural com el nostre. Toni Rodríguez, tècnic del Centre de Recursos per a Deficients Auditius de Catalunya (CREDAC), es queixa que «els oients no tenim paciència» i reclama que «l'esforç comunicatiu ha de ser compartit.» «Si heu de moure un grup de persones grans, tingueu paciència si van més lentes», demana en Carles Gil, des del Departament de Gent Gran de l'Ajuntament. Elisabet Vergés s'ocupa de la ponència sobre les persones amb discapacitat física i, com a responsable de l'Àrea de sensibilització, esport i temps lliure de la Federació ECOM, fa dos apunts al

respecte. El primer, referit a les persones amb mobilitat reduïda: «respectar els seus ritmes i esperar si és necessari». El segon, centrat en les persones amb problemes greus de comunicació: «no posar-se nerviós» i, sobretot, «no anticipar-se al que volen dir o volen fer».

María José Seseña és tècnica de Rehabilitació de la Unitat d'Autonomia Personal de l'ONCE. Ella posa sobre la taula un altre aspecte clau: «evitar la sobreprotecció», una actitud freqüent poc oportuna si la relació amb els col·lectius vulnerables i amb discapacitat ha de ser d'igual a igual. Això es tradueix en el fet de «permetre'ls realitzar les coses per ells mateixos i preguntar abans d'oferir ajuda».

Hem de tenir en compte que, moltes vegades, els Apropa no hauran triat venir. Per tant, «a tota aquesta gent, o li entres d'una manera diferent o no hi connectaràs», adverteix Eduard Sala quan ens parla de les persones en situació de sense llar que atenen a la Barceloneta. Ens anima a utilitzar el sentit de l'humor, explicar anècdotes, proposar casos pràctics i viure les activitats que proposem transmetent passió. Ell mateix ho fa amb nosaltres, que hem hagut d'assistir a una formació un dilluns al matí... Comença amb una tira de Quino, que també es pot repescar a l'annex, i al cap de no res ens presenta una parella que viatja a Nova York. Un vol anar al Metropolitan i l'altre de compres, però aquest no se'n pot escapar i ha d'empassar-se els quadres. Atrapar-lo està a les nostres mans... Ell, a nosaltres, ja se'ns ha ficat a la butxaca.

I, encara, dues directrius més: adequar el llenguatge a cada persona i dirigir-nos-hi directament, no a l'acompanyant, en cas que en porti.

Ronda de presentacions

LES PERSONES AMB DISCAPACITAT VISUAL

Més del 80 per cent de la informació ens arriba per la vista. Va bé que María José Seseña ens doni aquesta dada perquè siguem conscients de la repercussió que això té en l'autonomia de la gent que no hi veu. I més, quan el món de l'art i la cultura està centrat principalment en el sentit de la vista. Però «si les persones amb discapacitat visual aconsegueixen tenir suports adequats, poden accedir-hi igual que tothom».

Poder percebre el que aquella persona pot sentir és fonamental a l'hora de relacionar-nos-hi. Per això, la María José ens parla d'una de les tècniques que més haurem de fer servir als nostres equipaments, la de guia vident: «un codi de senyals corporals, amb el suport d'indicacions verbals, que permet a la persona amb discapacitat visual desplaçar-se amb seguretat per diferents entorns, encara que no els conegui». Des de l'ONCE s'ofereixen cursos pràctics on es fan simulacions que ens permeten posar-nos a la seva pell.

El col·lectiu amb discapacitat visual és molt heterogeni. Al marge de les persones cegues, hi ha un ampli ventall de gent que té una resta visual que pot ser útil segons el grau d'afectació. Com a professionals, doncs, «no hem de generalitzar, sinó observar i respondre a cada necessitat».

LES PERSONES AMB DISCAPACITAT AUDITIVA

«Quan parlem de persones sordes, parlem de problemes de comunicació i llenguatge.» Així introdueix el col·lectiu Toni Rodríguez, del CREDAC Pere Barnils, que atén l'alumnat sord de Barcelona integrat a les escoles ordinàries. Un grup també miscel·lani que a l'Estat espanyol el formen un milió de persones.

En Toni ens explica que el moment d'aparició de la sordesa és un element bàsic «per determinar la capacitat lingüística que es podrà adquirir al llarg dels anys». No és el mateix una persona gran que ha anat perdent la capacitat auditiva que un nen que neix amb un grau de sordesa profunda. En aquestes circumstàncies, l'accés al llenguatge «ha de ser una pràctica intencionada, ja que, si no, ens trobarem amb un desenvolupament que no té res a veure amb el lingüístic tal com el vivim des del punt de vista dels oients».

Les formacions d'aquest tipus són molt profitoses per esvair percepcions socials errònies, de les quals no s'escapa cap col·lectiu. En aquest cas, en Toni destaca que és freqüent «associar la sordesa amb la llengua de signes», quan només l'utilitzen entre el 6 i el 8 per cent, davant d'un 90 per cent que empra la llengua oral. D'altra banda, acostumem a sobredimensionar les possibilitats que aporta la tecnologia. Un audiòfon o un implant coclear «té limitacions i exigeix un treball previ de codificació del llenguatge, de manera que la persona continua sent sorda quan porta l'aparell». Aquí entra en joc la lectura labial.

LES PERSONES AMB DISCAPACITAT INTEL·LECTUAL

El dibuixant Miguel Gallardo té una filla, la Maria, que és autista. Tenia dificultats per anar al lavabo i ara hi pot anar tota sola gràcies a uns pictogrames on es representen esquemàticament tots els passos que ha de seguir. Amb aquest cas pràctic s'obre l'apartat dedicat a la discapacitat intel·lectual.

Israel Belchi intervé en nom de la Federació Discapacitat Intel·lectual Catalunya (DINCAT) i ens comenta que el fet de tenir un nivell intel·lectual per sota de la mitjana de la població comporta problemes per relacionar-se amb l'entorn. Compara el funcionament intel·lectual amb un engranatge i als professionals que els rebrem amb l'oli que manca a aquests engranatges per fer que rutllin com els de les persones que no tenen cap mena de discapacitat. «Vosaltres heu de ser un suport», diu.

Precisament, al col·lectiu amb discapacitat intel·lectual se'l classifica en funció de la quantitat, la freqüència i l'extensió dels suports que els fan falta. Novament, ens trobem davant d'una diversitat àmplia i, en conseqüència, un repte complicat a l'hora de comunicar-nos-hi: «Heu de tenir l'habilitat de graduar i valorar en cada interacció el grau de dificultat», avisa l'Israel. Es pot copsar, per exemple, «fent preguntes obertes i donant temps a la persona perquè s'expressi».

LES PERSONES AMB DISCAPACITAT FÍSICA

Quart col·lectiu protagonista de la jornada organitzada pel programa Apropa. Per descriure'l repetim l'adjectiu perquè el més encertat torna a ser "heterogeni". Podem dividir la discapacitat física en dues tipologies: la motora, tota aquella que afecta la capacitat de moviment, i l'orgànica, una discapacitat per causes orgàniques, com cardiopatia, insuficiència renal o diabetis.

«No és important saber tots els tipus de discapacitat o quina afecta concretament les persones que ens visiten, sinó tenir en compte que tenen problemes de mobilitat i de comunicació (de parla)», assereix Elisabet Vergés, responsable de l'Àrea de sensibilització, esport i temps lliure de la Federació ECOM.

«Preguntar i parlar» és el que ella ens aconsella que fem davant d'un grup amb discapacitat física. Preguntar què necessiten i preguntar què han dit si és que no els hem entès. Aquesta és una de les coses que l'Elisabet veu que angoixa més el personal dels museus, si bé reitera que no ens ha de fer por.

Com passa amb la resta de grups, les persones amb discapacitat física topen amb barreres socials com el rebuig i el paternalisme, barreres de comunicació, ja sigui d'accés a la informació com d'incomunicació, però, les més visibles són les barreres arquitectòniques i físiques. L'Elisabet va carregada de minimanuals per a l'atenció a usuaris de tota mena, des dels que van amb bastons o croses fins als que tenen discapacitats poc evidents (es poden consultar a l'annex). Algunes recomanacions? «Pensar que coses situades en llocs alts i a terra poden ser inabastables per a persones amb problemes d'equilibri o mobilitat; no convertir els lavabos adaptats en magatzems, tenir cadires plegables o banquetes a les sales perquè hi ha gent que no es pot estar gaire estona dreta...

LES PERSONES AMB TRASTORNS DE SALUT MENTAL

A causa de l'estigma que plana sobre les persones amb trastorns de salut mental, el moviment associatiu «va molt enrere, atès que els afectats i les famílies amaguen la seva condició», es plany Francisco Muñoz, representant de la Federació Salut Mental Catalunya.

Després d'aparcar els grans mites i de reforçar les realitats, encara han quedat algunes confusions al tinter, com la que existeix entre el que és un trastorn mental i una discapacitat intel·lectual. «Les persones amb problemes de salut mental no tenen un dèficit cognitiu *per se* més enllà del que li pugui provocar la medicació, que té més a veure amb la capacitat d'atenció i concentració», notifica.

Justament, l'atenció és la capacitat que queda compromesa davant un TDAH (Trastorn per Dèficit d'Atenció i Hiperactivitat), un trastorn que apareix a la infància i que s'ha inventat, alerta en Francisco, per interessos farmacèutics, segons ha reconegut un dels pares del diagnòstic. «Això passa molt, en l'àmbit de la salut mental», assegura, mentre exclama que «hi ha una sobrediagnosi de TDAH i s'estan fent autèntiques barbaritats medicant nens». A més, continua, a diferència d'altres trastorns com

l'esquizofrènia, la depressió o el trastorn bipolar, el TDAH «té molt més a veure amb un problema educacional, de sistema de vida, que no pas amb un desordre de salut mental».

Sigui com sigui, un «diagnòstic ha de ser una eina per a la recuperació i no una xacra», referma en Francisco. En aquest sentit, un dels requisits indispensables de l'atenció és «veure la persona per sobre de la malaltia».

LES PERSONES EN SITUACIÓ DE SENSE LLAR

Les persones que es troben sense sostre són el col·lectiu més exclòs dins els anomenats col·lectius vulnerables, que han crescut arran de la crisi i que estan marcats, sobretot, per una situació de necessitat econòmica. Respecte a les persones que no tenen un lloc on viure, s'hi ajunten «altres elements que comporten haver de fer una actuació més especialitzada», comunica Carme Fortea, cap del Departament d'Atenció a Persones Vulnerables de l'Ajuntament de Barcelona.

El perfil són homes en un 90 per cent dels casos. El percentatge de dones al carrer, doncs, és poc significatiu, malgrat que quan hi arriben estan en condicions molt pitjors. Per cert, sense llar «no és una característica estàtica sinó una situació, un procés a què es podria veure abocat qualsevol de nosaltres». El consistori barceloní treballa conjuntament amb les entitats socials perquè aquestes persones «puguin deixar de viure al carrer i entrin en una vida normalitzada».

Ho fan a través d'itineraris personalitzats on l'objectiu, explica la Carme, és que «tinguin el màxim d'autonomia possible». La condició *sine qua non* per assolir-la és que «hi hagi el màxim accés a ple dret als serveis de la ciutat». I aquí hi juguen un paper interessant programes com Apropa Cultura.

Als nostres equipaments vindran persones en situació de sense llar procedents de centres d'acolliment residencial, habitatges d'inclusió amb suport educatiu i centres de dia on s'ofereixen activitats lúdico ocupacionals. Són persones, anuncia Eduard Sala, que acumulen «pèrdues que els pesen a la motxilla com si fossin lloses». Que probablement vindran desmotivades, amb nivells de formació diferents, i que potser no entenen l'idioma. Per tot plegat, la clau és captar la seva atenció, com deia abans l'Eduard. Imaginació i creativitat al poder.

LA GENT GRAN

«He vingut a convèncer-vos que els iaies són formidables.» Aquest és el propòsit de Carles Gil, tècnic del Departament de Gent Gran de l'Ajuntament de Barcelona. Com que el llenguatge és important, d'entrada vol deixar clar que, a les persones grans, quan ens hi referim, els agrada que fem dient "gent gran", res d'avis, jubilats o tercera edat.

Ve amb un estudi realitzat en residències on és la mateixa gent gran la que expressa com no vol que procedixin els cuidadors. «No m'infantilitzis, vull ser tractat amb respecte. No sóc el Lluïset, sóc el Lluís. Pobre, no s'assabenta de res. Però s'equivoca, m'assabenta de tot. Parla amb mi, no m'ignoris. Qui es lliura de fer autocrítica?

Molts dels visitants vindran de casals de gent gran i tenen un nivell d'autonomia com qualsevol de nosaltres. També tindrem públic amb diversos graus de dependència que «cognitivament poden estar la mar de bé». En qualsevol dels casos, en Carles ens fa notar alguns trets comuns de la gent gran als quals hem de parar esment. Al capdavant, amb el pas dels anys, tots ens hi trobarem. Pel que fa a la comunicació, si ens dirigim a una persona i veiem que va a la seva, és que no ens ha sentit. Llavors, «més que cridar, apropau-vos-hi i enfoqueu la veu cap a l'oïda». Quant a qüestions físiques, hem de preveure que la gent gran «té més necessitat d'anar al lavabo». I en temes de mobilitat, la paraula màgica és «paciència».

LA INFÀNCIA

L'etapa de la infància contempla els nens i les nenes de 0 a 18 anys. Així, l'edat és un dels aspectes a tenir presents a l'hora de rebre'ls. Ens hem d'adaptar a cada grup i fer servir «un llenguatge que puguin entendre», subratlla Asunción Moreno, tècnica de família i infància de l'Ajuntament de Barcelona. «El temps que aguanten» és un altre factor destacat, que ens indueix a plantejar una activitat «dinàmica, interactiva i participativa». En un grup de nens sempre n'hi haurà un de més inquiet, a qui ens costarà més de posar-nos a la butxaca. Com a experta, l'Asunción ens recomana que «una bona tàctica és fer que sigui el més participatiu de tots i donar-li el paper d'ajudant». Podríem dir que amb tot això tenim prou garanties d'èxit, i més quan es tracta d'una visita a un museu, ja que «només pel fet de ser una activitat diferent a l'escola, els encanta».

Però l'Asunción no ens ha vingut a parlar de nens a seques, sinó de «nanos que, per les seves circumstàncies familiars i socials, requereixen més atenció i protecció». Ens presenta equipaments al marge dels generals per a tota la població que poden sol·licitar l'oferta del programa Apropa Cultura. Són els centres d'acolliment, els CRAE, les sigles del Centre Residencial d'Acció Educativa, o els Centres Oberts, institucions que guarden i eduquen menors amb carències de tota mena que «poden incidir desfavorablement en el seu desenvolupament personal i social». Tots aquests menors ja gaudeixen de les sortides culturals que organitzen les seves escoles, però l'Asunción aprofita per fer una crida a ampliar l'oferta cultural a les tardes, que és quan els nens acudeixen als Centres Oberts, i el cap de setmana, quan ens arribaran dels CRAE.

Construint país

«És amb projectes com Apropa Cultura—que a vegades poden semblar suplementaris, no bàsics, no centrals—quan es detecta si un país o una ciutat està entrant en un procés de respecte, dignitat i llibertat de totes les persones que l'integren». Àngel Miret capitaneja l'Àrea de qualitat de vida, igualtat i esports de l'Ajuntament de Barcelona i és l'autor d'aquest petit discurs, que pronuncia orgullós i convençut. Des de fa 6 anys dona suport econòmic al programa socioeducatiu de L'Auditori. Un servei que «s'emmarca en l'àmbit de la justícia social» que considera cardinal per «construir un país». Endavant, doncs, amb aquest projecte d'apropar la cultura al col·lectiu amb discapacitat i/o en risc d'exclusió social.

Materials relacionats

Presentacions de la Jornada de Formació "Atenció i comunicació als grups Apropa". Sessió MACBA.

Descarrega'l a www.apropacultura.cat

Informació General > Descarrega de Documents

Les persones amb discapacitat intel·lectual i/o trastorns de l'espectre autista. Les persones que conviuen amb un trastorn mental.

Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC) Dilluns, 21 d'octubre de 2013

Com treballar amb persones amb discapacitat intel·lectual i trastorns de l'espectre autista.

9.30h **Benvinguda.** A càrrec de Josep Maria Carreter, sotsdirector i gerent, i de Teresa González, cap del Departament d'Educació del MNAC.

9.35h **La visió dels educadors.** Educadors i usuaris compartiran els elements que busquen a l'hora de triar una activitat cultural. Compartiran bones i males experiències de les seves sortides.
Laura Pérez, educadora, i Cristina Salvatella, usuària.
Raúl Heras, educador del Taller Ocupacional Ariadna.

Tot el que es pot assolir gràcies a l'art. Pautes per treballar visites i tallers.

9.50h Catherine Clancy, professional de musicoteràpia, professora de la Universitat Pompeu Fabra i col·laboradora de l'activitat "Un matí d'orquestra a L'Auditori".

10.10h Mar Moron, professional de les arts plàstiques, professora de la UAB i col·laboradora del Programa Museu Espai Comú d'Integració del Departament d'Educació del Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC).

11.10h Torn de paraula al públic: preguntes, aportacions i debat amb els ponents.

11.30h Pausa.

Com treballar amb les persones que conviuen amb un trastorn mental?

12h-12.30h Presentació de tres mirades

La visió de l'educador social en les sortides de lleure.
Pere Isern, educador social del Servei de Rehabilitació Sarrià-Sant Gervasi i coordinador del Club Social.

Com oxigenar una identitat fossilitzada en la dimensió patològica. Martin Correa, de Radio Nikosia.

Associació Sarau: l'oci integrador i inclusiu. Edgar Vinyals, de l'Associació Sarau.

12.30h **Associació SUSOESPAI. Creació i salut mental.** Expliquen l'experiència Fina Alert (coordinadora) i 4 participants dels seminaris-tallers artístics.

13.30h Torn de paraula al públic assistent: preguntes, aportacions, debat amb tots els ponents.

14h Finalització de la jornada.

Les persones amb discapacitat intel·lectual i/o trastorns de l'espectre autista. Les persones que conviuen amb un trastorn mental.

MNAC, 21 d'octubre de 2013

Per Raúl Heras, Mar Morón, Catherine Clancy, Pere Isern, Martín Correa-Urquiza, Fina Alert, Raúl Manjavacas, Fernando Saiz i Montserrat Rossell.

Després d'estrenar-se amb una primera jornada introductòria, Apropa Cultura continua amb diverses sessions de formació al personal dels museus per aprofundir en les especificitats de col·lectius concrets. Aquest cop, la seu és el MNAC i els protagonistes són les persones amb discapacitat intel·lectual i/o trastorns de l'espectre autista, així com les persones que conviuen amb un trastorn mental.

Assistim a una sessió d'alt voltatge emocional en què el testimoni d'una usuària amb paràlisi cerebral del Centre de Teràpia Ocupacional Aspace Poblenou ens deixa sense paraules. Per poder arribar fins a l'escenari necessita el mecanisme de plataforma per a cadires. Per sortir d'allà, li cal més d'un quart d'hora.

Avui fem una immersió en el paper de l'art com a potenciador de coneixements i d'experiències i en la importància de la creació artística en l'educació. Per això escoltem la veu dels educadors, que ens expliquen què fan, què busquen i què tenen en compte quan plantegen activitats culturals fora dels seus centres de treball.

Raúl Heras, educador de l'Associació Taller Ocupacional Ariadna

«Què busquem, quan triem una sortida? Què s'hauria de considerar?»

Busquem que sigui una vivència que doni qualitat de vida per tal d'enriquir personalment i socialment els participants.

És important que, abans de preparar l'activitat, la part organitzadora tingui clar el tipus de grup al qual va adreçada, ja que l'heterogeneïtat dins del sector és molt gran, tant físicament com cognitivament. No és com un grup d'escola, sinó que tenim moltes possibilitats, i això ha de quedar molt clar. La comunicació entre qui organitza l'activitat i el centre és fonamental per tal de reduir situacions incòmodes que no deixen fluir amb normalitat l'activitat proposada. Com a exemple negatiu: un cop vam assistir a un espai on, per dur a terme l'activitat, els participants s'havien d'asseure a terra i no tots podien fer-ho.

Cal informar si s'ha de fer una tasca prèvia al taller i, fins i tot, si és possible un contacte previ amb la persona que realitzarà l'activitat. Un cop hem arribat a l'espai, abans de començar l'activitat és important que hi hagi un moment de rebuda que permeti el *feedback* entre la persona encarregada de fer la visita, l'espai i els participants, ja que propiciarà una dinàmica més tranquil·litzadora.

El fet de trencar amb la quotidianitat descol·loca i trenca esquemes, la qual cosa provoca que hi hagi participants que intervindrien més, però que no ho fan, i d'altres que s'excedeixen. Controlar l'estrès de la situació i els efectes col·laterals també és imprescindible per al bon funcionament de l'activitat.

Un grup reduït també ajuda a l'èxit de l'activitat, ja que facilita el desenvolupament de patrons de normalitat, tant en l'espai com en la intervenció, podent donar veu a tothom i facilitant el diàleg i la comunicació.

El llenguatge no ha de ser infantilitzador, però sí clar i senzill, ja que malgrat partir d'unes limitacions cognitives, la seva experiència pràctica és extensa, tenen una edat cronològica apta per estar en contacte amb l'entorn social. El nivell no pot ser molt alt ni teòric perquè produeix frustració, però tampoc infantil, ja que no genera interès. Trobar l'equilibri

és una tasca complicada, però condueix a un bon resultat. Per tant, els continguts basats en aspectes pràctics i vivencials que s'han de reforçar més que els fets teòrics i abstractes.

Cal vigilar el temps de les sessions i no és necessari mostrar-ho tot.

No cal que la persona que tracta amb ells i elles tingui habilitats socials suficients que vagin més enllà del sentit comú; és a dir, intentar veure els grups de persones que té al davant com a persones adultes que, en molts casos, són més grans que el guia. La importància resideix a relacionar-se des del respecte i facilitar camins per arribar allà on no arribin.

Un altre punt important és que cal saber posar límits quan la pregunta o la intervenció no és l'adequada, ja que això desvia del tema. Fan falta límits, no val tot.

Mar Moron, professional de les arts plàstiques, professora de la UAB i col·laboradora del Programa Museu Espai Comú d'Integració del Departament d'Educació del Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC).

No disposem de la seva ponència, però us recomanem la següent lectura recollida a l'Annex d'aquest document:

Tot el que es pot assolir gràcies a l'art. Pautes per treballar visites i tallers, a càrrec de Catherine Clancy i Mar Morón.

Descarrega'l a www.apropacultura.cat

Informació General > Descàrrega de Documents

Catherine Clancy, professional de Musicoteràpia, professora de la Universitat Ramon Llull i col·laboradora de l'activitat "Un matí d'orquestra a L'Auditori".

Pautas para guiar personas con discapacidad en centros culturales.

Cuando un grupo de personas con discapacidad vienen a visitar un museo o teatro, la persona que les guía se enfrenta al reto de adaptar su guión a un grupo distinto a lo habitual. En esta adaptación, es útil considerar qué diferencias puede haber entre los grupos habituales y los grupos con discapacidad.

La duración de la capacidad de atención suele ser más corta de lo habitual. Las personas en centros de día no están habituadas a escuchar con atención, mirar, considerar, ponderar sobre cosas, concentrarse. Más bien, pasan largos ratos haciendo tareas muy simples, o dejando transcurrir el tiempo.

Una visita a un museo probablemente durará, como mínimo, una hora. Vale la pena tener en cuenta que la exigencia de un centro ocupacional, en cuanto a la duración de atención, varía en función de la capacidad de la persona. Hay quienes pueden prestar atención sin dificultad, y otros que no consiguen fijar la atención más de unos segundos. Si hay algunas caras despistadas o apagadas en el grupo durante la visita, será un reflejo de la realidad de estas personas en el grupo. Si hay muchas caras despistadas o apagadas, será un reflejo de que la visita les está siendo demasiado exigente.

Suelen tener **dificultad en comprender conceptos desvinculados de su cotidianidad**. Su vida diaria es repetitiva y relevante en los pequeños detalles, exenta de hechos excepcionales. Cuando se encuentran fuera de su entorno habitual, a menudo pierden la comodidad de saber cómo funciona todo o de poder anticipar las cosas. Si el concepto que se explica dista de lo necesario en la vida habitual, al descontextualizarlo, su comprensión es mucho más difícil.

Suelen tener **dificultad en situarse en lugares desconocidos**, debido a la pérdida de referencias cotidianas. Aunque la novedad sea un estímulo estupendo, no deja de ser agotador y, a veces, temeroso.

Suelen tener una **mayor sensibilidad ante los sonidos, los olores y la luz**. Los museos o los teatros, seguramente, tendrán una calidad de luz distinta a lo habitual; los espacios serán diferentes –con una sonoridad diferente (más eco, más dureza en el sonido) o con una sensación de espacio más grande (más espacio vacío hacia el techo o hasta las paredes). También se notará una diferencia en el olor y en el movimiento de aire. Todos estos factores pueden despistar la atención y pueden incluso provocar incomodidad física. Para personas que temen los espacios abiertos, puede ser útil tener a mano un biombo o algo similar, para poder limitar el espacio detrás de ellos y darles una sensación de protección. O sencillamente, recordar a los acompañantes que intenten limitar el espacio.

Puede haber **dificultad en centrar la atención auditiva en la persona que habla**. Hay personas que se despistan con gran facilidad. Puede que la vista despiste al oído, o que la persona que está a su lado dificulte la atención. Un cruce de miradas puede provocar que se pierda el hilo de la visita. Quizás, simplemente, es más natural estar que escuchar.

Siempre hay **dificultad en seguir instrucciones, indicaciones y secuencias de información**. Recordar una instrucción, desde el principio hasta el final, requiere una escucha activa, además de la retención y consideración de la información. Resultará mucho más eficaz dar instrucciones muy breves y repetirlas en el momento oportuno. Los acompañantes serán los grandes aliados para garantizar que la información llegue con claridad, eficientemente, ya que son ellos quienes realmente necesitan entender las instrucciones.

Una excursión es un momento de grandes emociones, donde todo lo anterior puede influir. Hay personas que sufren una gran subida de tono muscular y rigidez. Otras pueden chillar más de la cuenta. Otras pueden ponerse nerviosas o caminar con mayor rapidez. Otras pueden ser muy verbales, y quizá decir cosas que sean inadecuadas en el contexto. Si se tiene en cuenta la posibilidad de que exista un descontrol emocional, y que sólo es eso, este hecho no deberá ser una molestia. Si la persona realmente se encuentra incómoda por su sobreexcitación, será el acompañante quien hará lo necesario para que vuelva a un estado de bienestar (sacándolo del entorno desconcertante, hablándole, paseando...).

En resumen, la visita a un museo o teatro supone una experiencia alejada de la cotidianidad. Los espacios grandes y amplios, la sonoridad distinta, los

nuevos olores, la iluminación intensa/tenue, la ausencia de referencias conocidas, la exigencia de concentración (visita de 1 hora de duración...) y la necesidad de una mayor concentración visual son elementos nuevos que condicionan esta experiencia.

A lo largo de la visita también pueden haber **elementos puntuales que dificultan la disponibilidad de los miembros del grupo**, como el cansancio después del viaje hasta el lugar (*Venga va... llegamos tarde...*). No es fácil trasladarse en grupo de un sitio a otro. Muchas veces vendrán pocos acompañantes, ya que otros tendrán que quedarse en el centro con otras personas. El despiste general y el reloj estresan mucho. Por ejemplo, cuando algunos grupos vienen a L'Auditori para participar en "Un matí d'orquestra", siempre se tiene que adecuar el inicio de la sesión al estado físico y psíquico transitorio.

Hay quienes vienen con mucho tiempo, con lo que las personas están medio dormidas y relajadas cuando entran, después de haber esperado mucho rato antes de entrar, sin hacer nada. Otras veces, sucede lo contrario. Los grupos llegan con el tiempo muy justo, con mucha excitación, que se debe rebajar/relajar para poder realizar bien la actividad. Hay quienes llegan tarde y sufren mucha ansiedad por ello. Es muy importante adaptarse a esta realidad para garantizar una experiencia agradable y procurar por el bienestar del grupo.

Una salida supone la **pérdida de rutina** (*Normalmente hago... lavabo, almuerzo*). La rutina es lo que hace posible anticipar el futuro inmediato, por lo que da seguridad y bienestar. La pérdida de rutina puede ser estresante o excitante, o dar miedo y desconcierto. Habrá quienes deben seguir la pauta temporal incluso en el museo (*toca ir al lavabo a las 11.30 h, etc.*).

Una salida extraordinaria puede suponer la **pérdida del tiempo de espera** (*Me siento aquí, siempre, y estoy con los compañeros*). El tiempo de espera es *time-out*. En los centros suele ser un tiempo largo dedicado a estar con los compañeros sin pensar, sin hablar, sin sonreír, simplemente estar. Estar tranquilo, sin que nadie pida o diga nada. La pérdida de este tiempo puede ser agobiante o simplemente agotador.

El cambio de ejercicio físico (*Normalmente estoy sentado*) supone un elemento que puede generar confusión. Caminar por los pasillos, por las salas, estar de pie un rato, todo esto es diferente y exigente. Los centros ocupacionales no suelen ir sobrados de espacio y la gente está sentada, quieta, la mayor parte del día. Cualquier otra cosa es jaleo.

También tenemos que tener en cuenta que existe un **cambio de enfoque visual** (*Normalmente miro a la gente*). Mirar cosas, cuadros o artículos es diferente que mirar a gente. La percepción es diferente, exige pensamiento activo.

Una visita, entonces, está llena de estímulos nuevos. Permite salir de la rutina, oír nuevas voces, sentir ilusión. Es maravilloso.

Sólo hace falta tener preparadas unas estrategias para compensar "los efectos del museo". Realmente es sentido común, pero no nos podemos confiar, ya que nuestros hábitos de trabajo cotidiano a menudo nos invaden cuando realizamos tareas que son normales para nosotros con personas de distinta índole. Es fácil que la manera habitual de hacer las cosas sea inconsciente e inadecuada para grupos con discapacidad.

Pautas de adaptación:

-El ritmo de las cosas: dejar tiempo para todo. Todo va más lento. Dejar más tiempo para estar en silencio, "estar" en el lugar y dejar "sentir" el espacio, sin distraerse con el habla, el pensamiento o la exigencia. El mero hecho de estar allí ya es importante, y es un gozo empaparse del ambiente, los colores, los olores, los sonidos. Dar tiempo.

-Cuidar el aspecto de la exigencia intelectual, que sea más sencillo (no más infantil), con menos palabras y menos subfrases. Aquí el tono de voz es fundamental. A mi me ayuda usar el "usted" en mi mente cuando hablo. Con esta estrategia mi voz y mi manera de hablar responden con respeto a las demás personas, por muy sencilla que pueda ser mi comunicación.

-Dotar la voz de mayor sonoridad.

-Usar palabras clave o un hilo conductor muy repetitivo.

-La presentación de la información necesita **cambios de ritmo** para ayudar a la atención de las personas. Si se piensa en "capítulos", quizá con cambios de luz, de color, de música o incluso de espacio o dirección visual, entonces los visitantes tendrán la oportunidad de volver a coger el hilo. Sabrán que se vuelve a empezar una información, y no les sobrevendrá la monotonía de la voz, por muy gestualizada y animada que sea.

-Si se **personaliza la información**, con referencia a nombres de las personas (*como tú Mercè, como la camisa de Juana, como el pelo de Josep*), los individuos en el grupo se sentirán involucrados y sus amigos también.

-**El contacto físico** es importante, ya que es una fórmula de relación amistosa muy usada en los centros. Es bueno moverse entre los visitantes, tocar el hombro o el antebrazo (no el cabello, ni la palma de la mano, los cuales son, quizá, demasiado íntimos). Además, con esta fórmula la voz de instrucción se mueve en el espacio, ofreciendo más color y variedad para las personas que escuchan.

-Para romper el hielo, y también para volver a captar la atención del grupo, es útil **dirigir la atención hacia ellos y su cotidianidad** (*¿Qué tomas para desayunar? ¿Qué color te gusta más?*).

-Cuando se diseña una charla para un grupo con discapacidad, es preciso decidir que **tipo de información** es adecuado impartir. Para acertar, es útil preguntarse *¿Porqué vienen a nuestro museo? ¿Cuál es el objetivo de esta visita? Cambiará según el grupo y según cada individuo.*

-¿Qué memoria quieres que se lleven del museo? (colores, olores, sensaciones...)

-En el momento de llevar un grupo, para afinar y adecuar la charla y el ritmo de la visita a cada grupo en cada momento, es imprescindible **mirar a las caras de los miembros del grupo** constantemente, ya que su estado

de atención y de ánimo se trasmite, en la mayoría de las personas, con claridad a través de la cara.

-Pero **los grandes aliados**, las personas que más puedan ayudar a que salga todo bien, es el equipo de educadores que acompañan al grupo. Ellos conocen a cada persona y saben cómo está cada una de las personas en el momento de la visita. Sus expresiones y su actitud ante su grupo son las pistas más fieles a seguir.

-En cualquier visita a cualquier lugar, **el éxito se encuentra en el trabajo en equipo**, en la agilidad y en la adaptación al momento. Las personas con discapacidad suelen ser extraordinariamente agradecidas, con lo que su presencia renueva la alegría y energía de las personas que trabajan a su alrededor.

Pere Isern, educador social del Servei de Rehabilitació Sarrià-Sant Gervasi i coordinador del Club Social.

Són 12 els anys que fa que treballo en un Servei de Rehabilitació Comunitària i en el Club Social. El Club Social és un servei dins la xarxa pública de salut mental que té per objectiu proporcionar a les persones que pateixen Trastorn Mental Sever un espai distès, agradable i amb baix nivell d'exigència, sempre emmarcat en el context del lleure, possibilitant a les persones que hi participen l'activació en la xarxa social, conèixer diferents recursos d'oci de la ciutat i evitar l'aïllament.

La dinàmica de funcionament del servei està basada en la participació activa de tot el grup atès. És important que la implicació vingui determinada des de la motivació. És el mateix pacient qui acaba decidint en quina freqüència participa, és ell qui decideix quan assisteix al Club Social i quan no, i la programació de les activitats recau en el grup.

A nivell personal, aquesta experiència em dóna l'oportunitat de compartir, conèixer i conviure amb persones diagnosticades amb alguna malaltia mental, sempre en ambients distesos i agradables.

No sóc gaire partidari de les generalitzacions, i menys quan el terreny que es trepitja és sensible i afecta directament les persones. De tota manera, intentaré donar quatre idees del que, a mi, em transmeten aquest tipus de dificultats:

-Com passa sovint, i com ja hem dit anteriorment, no es pot generalitzar. Parlem de realitats que exigeixen ser tractades i visualitzades individualment.

-Sí que és cert, perquè es presenta constantment, l'alt nivell de patiment que suposa ser diagnosticat amb alguna malaltia mental, un patiment que podríem delimitar en dues direccions: la de la mateixa malaltia, que ja comporta connectar amb realitats que presenten una gran dificultat a ser gestionades, i la que suposa el rebuig social que comporta tenir un trastorn mental.

-Quan patim un trastorn mental ens sentim, habitualment, vulnerables davant els contextos socials. Aquest fet suposa que una de les reaccions freqüents sigui l'aïllament; per tant, la idea de l'aïllament, de la reclusió al domicili sense establir contacte, hi seria força present.

-En conseqüència, cal reconèixer que airejar-se, relacionar-se, distreure's, beneficia i contribueix a la recuperació de la salut, sempre respectant les trajectòries i tarannàs personals. En aquest sentit, el fet de possibilitar que la persona surti d'aquest aïllament i de facilitar-li la participació en contextos naturals de la comunitat envoltat d'altres persones, ha de suposar/contribuir al benestar personal.

D'altra banda, tret d'aquestes quatre realitats més o menys presents, a la persona que pateix un trastorn mental no li suposaria cap altra adversitat/dificultat específica pròpies de la seva realitat com a malalt mental. Per la resta, evidentment, no representa cap desavantatge; estem parlant de persones absolutament aptes per ser tractades amb respecte, amb afecte, com tothom, només faltaria.

Tot plegat em fa pensar que el repte el tenim i/o tenen la resta, les persones "normals", la població general. Ens cal dotar-nos d'eines que ens possibilitin articular una mirada més àmplia, hem de ser més acceptadors i respectuosos amb la diferència, entendre que aquest món, afortunadament, és divers.

Per finalitzar, acceptem que no representa cap especificitat concreta el model de tracte que hem d'oferir a aquelles persones o grups que presenten un trastorn mental, sinó que el que s'ha de forçar, fins i tot exigir, és que estiguem capacitats per construir vincles i relacions sanejades.

Martín Correa-Urquiza, doctor en Antropologia mèdica, professor de les universitats Rovira i Virgili i UOC i coordinador de l'Associació Cultural Radio Nikosia.

De-construyendo muros de metacrilato. Los espacios de la llamada cultura como instancias para el des-enfermar de las identidades patologizadas.

Hace unos días nos invitaron a participar en unas sesiones de actividades deportivas en un importante club de Barcelona. Nos invitaban como asociación que trabaja en el campo de la salud mental, con el objetivo de que algunos participantes de Radio Nikosia tomaran clases, junto a personas de otras entidades del mismo ámbito, en las instalaciones del club. Uno de los requisitos del recinto era que los futuros alumnos – diagnosticados de problemas de salud mental– llegaran todos juntos y que estuviesen coordinados por al menos dos monitores profesionales. Los “nikosianos” (así se denominan a sí mismos los participantes de Nikosia) que acudieron a las sesiones volvieron encantados con el profesor que les había dado clase y con las clases en sí mismas. Sin embargo hablaron de la gran incomodidad vivida durante el ingreso al club. «Hay veces que nos hacen sentir como borregos», decía uno de los participantes–«Como si no pudiéramos entrar en un club por nuestra cuenta. Sabemos que hay ciertas normas de ordenamiento, pero la obligación de ir acompañados de monitores responde quizás a un cierto miedo vinculado al estigma», decía otro, y continuaba«...al hecho de pensar en una persona con problemas de salud mental como alguien potencialmente peligroso o exponencialmente discapacitado para la vida social».

No estamos diciendo que en el Club exista una mala intención, ni una desinformación, sino que la información que manejan relativa a la problemática mental está surcada por una serie de prejuicios y falacias sustentadas históricamente sobre imaginarios sin demasiada base real. Los datos evidencian otras realidades. El mismo informe de la OMS sobre este tema explica que sólo un 3 por ciento de personas con problemas de salud mental ejercen algún tipo de violencia sobre terceros. Y si pensamos, ese mismo 3 por ciento podemos observarlo en cualquier colectivo. En el de los deportistas, de los ingenieros, etc. Es decir, no es un porcentaje significativo. Analicemos esta situación desde una perspectiva teórico-antropológica.

Una de las mayores dificultades por las que atraviesan las personas diagnosticadas de un problema de salud mental es la relativa a su fosilización identitaria vinculada a la etiqueta patológica. Esto es, a partir del momento en el que el sujeto entra en lo que Erving Goffman denomina como la carrera del paciente, el trastorno y sus calificaciones impregnan el tejido de su vida social. Toda la red social articula sus vínculos y aproximaciones a partir de una nueva identidad asociada al trastorno. Socialmente, la persona queda fosilizada, encapsulada en las significaciones relativas al diagnóstico; deviene en una suerte de "enfermo absoluto". Ya ni tan sólo "está"; sino que "es" enfermo desde el punto de vista de la identidad. Y lo es en todas y cada una de las instancias sociales de su *self* cotidiano. Es un fenómeno que repercute, a raíz de elementos como las significaciones socioculturales de la problemática, en una suerte de descalificación del discurso subjetivo, un "no ha lugar" de sus narrativas que terminan por inhabilitar las posibilidades de su "ser y estar" activo socialmente.

No hablamos aquí del estigma según suele mencionarse, no hablamos de actitudes de violencia explícita para con la persona, sino de una suerte de marginación sutil, simbólica, pero con un peso importante en la dimensión del sufrimiento. Carlos, uno de los participantes de Radio Nikosia (primera emisora estatal realizada por personas diagnosticadas) habla siempre de un muro de metacrilato que él siente que se instala entre su palabra y la escucha de los otros. Una suerte de velo transparente a partir del cual ya no es percibido en términos narrativos, sino que toda palabra es observada como desde una determinada etiqueta. «Todo pasa a ser síntoma», suele decir el antropólogo Ángel Martínez. Todo pasa a ser recibido desde lo social como parte de la sintomatología patológica. Es allí cuando la persona comienza a verse a sí misma aislada, encerrada, ahogada simbólicamente en un halo que lo aparta y deshabilita la posibilidad necesaria de la circularidad y la fluidez comunicativa. Resumiendo: para los sujetos del diagnóstico, en ocasiones no hay un "otro" que escuche en términos narrativos, biográficos. Desde el momento en que uno es diagnosticado, pasa a ser interpretado a través de la categoría que clínicamente lo nombra. Deja de ser un sujeto social para transformarse, exclusivamente, en un sujeto clínico, incluso en los espacios sociales. Es, en este sentido, que se produce el aislamiento.

Y ahí vamos, cuando hablamos de la necesidad de generar territorios e instancias donde este velo se desactive, el muro caiga y la comunicación comience a fluir nuevamente. Somos también lo que los otros reflejan sobre nosotros, diría Lacan. Y si los otros nos reflejan enfermedad, es muy difícil que uno pueda volver a pensarse como sujeto socialmente activo. Sólo le

queda pensarse exclusivamente como enfermo mental, con todas las connotaciones sociales que ello implica. Los espacios culturales, las visitas y actividades, en y desde los espacios culturales, se constituyen como una excelente oportunidad para romper este muro de metacrilato. Debemos estar atentos, porque si en esos territorios que nada tienen que ver con la clínica seguimos tratando a estas personas como sujetos de la clínica, corremos el riesgo de seguir edificando el muro. En un museo o en cualquier exposición cultural, una persona con diagnóstico tiene el derecho a ser mirada, atendida, acompañada, como cualquier otra persona. Y esto que parece una obviedad, está claro que no siempre es así. Y, repito, no me refiero a actitudes violentas por parte de las instituciones, ni a un tipo de maldad o desconsideración; sino a esos gestos, pequeños, sutiles, simbólicos, que a veces hacemos sin darnos cuenta y que ubican a la persona en el lugar constante de su diagnóstico; lo olvidan, lo invisibilizan como sujeto social, como ciudadano. Es precisamente en estos territorios no clínicos donde se vuelve más sencillo y necesario trabajar por lo que he nombrado en otros trabajos como el proceso de "des-enfermar identidades", un cierto contribuir a que puedan escapar de la exclusividad patológica, que puedan volver al juego de las identidades en movimiento. Esto no significa negar la problemática, sino en todo caso, negarla como único elemento constitutivo de su identidad. El hecho de llegar a des-enfermar la identidad, de oxigenarla, de pensarse desde otra situación que no sea la de enfermo, se resuelve también en la posibilidad de habitar espacios como ciudadano y de establecer verdaderamente un diálogo con los otros, con el otro, con el saber experto, con el familiar, con lo social en general, desde una identidad distinta a la marcada por la etiqueta. Dice Eduardo Galeano: «Al fin y al cabo, somos lo que hacemos para cambiar lo que somos. La identidad no es una pieza de museo, quietecita en la vitrina, sino la siempre asombrosa síntesis de las contradicciones nuestras de cada día.»

Por otro lado, es pertinente reflexionar sobre este aspecto porque en la actualidad vivimos una saturación de prácticas sociales a las que se les imprime el justificativo de "terapéutico"; infinidad de actividades –relativas a la danza, la música, la plástica, las artes en general– que se autodenominan desde ese atributo y terminan contribuyendo, quizás sin quererlo explícitamente, a una cierta patologización de la vida cotidiana. Los museos y las exposiciones no deberían pensarse en términos terapéuticos, y esto, claro, no quiere decir que no lo sean en sus consecuencias. Pueden serlo como resultado de brindar la posibilidad de estar y actuar en un territorio normalizado, pueden serlo en tanto consecuencia, pero no desde su nombramiento. ¿No es posible pensar que, de alguna forma, la etiqueta "terapéutica" en las actividades sociales y culturales, enferma: enferma identidades, despoja a los individuos de la capacidad de autogestionar sus

propias dinámicas? Y no me refiero a que enferma porque provoque un malestar específico, sino porque ubica a lo existencial en el ámbito de lo patológico y a las prácticas sociales en el ámbito de la utilidad terapéutica. Enferma desde el nombramiento en tanto construcción de sentido. Divide la instancia social o cultural en dos realidades opuestas: la de quienes brindan terapia y la de quienes la reciben; es el dualismo profesional-paciente llevado a su máxima expresión, inundando lo cotidiano, extralimitándose formalmente de sus circunscripciones clínicas. Hay días en que uno se pregunta si llegaremos a ser sólo en tanto pacientes de una clínica permanente en la que va transformándose el tejido que definen las actividades sociales.

Y aquí, nuevamente, es oportuno aclarar que, con esto, no es mi intención cuestionar o negar la pertinencia de toda praxis terapéutica; es más, entiendo la terapia como una serie de herramientas articuladas en un corpus estructural que posibilita el abordaje de ciertas patologías o problemas psíquicos, o físicos en general, con el objeto de producir salud. Sin embargo, el inconveniente, a mi entender, surge de esa desterritorialización de la terapia, de una cierta acción de derramarse hacia geografías que no le "pertenece" o que quizás no deberían pertenecerle. La salud puede construirse también fuera de esos territorios, fuera de los nombramientos, las significaciones y las estrategias propias de la terapia. La salud puede ser también una consecuencia apenas intuida de un determinado proceso "normalizado". Y para ello convocamos a museos y espacios de la cultura, a transformarse en territorios para la oxigenación identitaria. Algo que, por otro lado, no sólo se produce a partir de la misma naturaleza de los espacios, sino, sobre todo, de los vínculos que establecemos, de las maneras a través de las cuales nos relacionamos con las personas que han sido diagnosticadas. Si escuchamos a las mismas personas afectadas—y Radio Nikosia es un espacio creado en parte con ese objetivo— nos daremos cuenta de que sólo reclaman naturalidad, normalidad, fluidez comunicativa, miradas de encuentro (ojos en los ojos), de complicidad, sonrisas cercanas. Reclaman "de-construir" colectivamente aquellos oscuros muros de metacrilato.

Fina Alert, responsable de l'Associació SUSOESPAI. Creació i salut mental

Susoespai és un espai d'art que uneix dos conceptes: la creació i la salut mental. Fina Alert fa 14 anys que està implicada en aquest projecte que va engregar com a educadora del MNAC i que posteriorment, el 2009, va convertir en l'associació independent que és en l'actualitat.

L'objectiu és «rescatar i instal·lar-se en la part sana de les persones amb trastorns de salut mental». D'una banda, a través de visites guiades per la Fina al MNAC i la Fundació Miró. De l'altra, a través de la feina que fan al taller de creació de l'associació. A les sortides, la Fina treballa conjuntament amb cada museu per preparar les visites. Els alumnes veuen les exposicions en profunditat, per parts, durant tot un trimestre. I a partir de les reflexions que surten a les sales fan un taller pràctic on intenten experimentar, tant amb propostes individuals com col·lectives, tot allò que han après. «Ens interessa que, durant tot el procés de creació, l'individu vagi experimentant, reflexionant i comprenent el que ha vist a la sala», declara la Fina.

Pel que fa al tracte, diu que «no ha de ser com a qualsevol altra persona sinó millor». Cal establir confiança, tranquil·litat, empatia, complicitat. En definitiva, estar atents a les necessitats dels participants de Susoespai. Ella mateixa és qui s'encarrega de guiar les visites, de manera que té molt clar com ha de ser la seva exposició. La claredat i la senzillesa són bàsiques. Com que les persones amb trastorns de salut mental tenen problemes de memòria a causa de la medicació, és important repetir conceptes i donar-los temps perquè els assimilïn, així com utilitzar exemples per reiterar aquells que siguin clau. Quant a la manera d'explicar, recomana acompanyar la informació d'anècdotes i curiositats, així com fer servir el sentit de l'humor.

Fora del museu, ja situats en l'àmbit del taller de Susoespai, té en compte una altra bona colla d'aspectes, com que el material estigui ordenat o que els alumnes tinguin l'oportunitat d'experimentar amb diferents materials. Les propostes de treball i les consignes han de ser obertes, s'han de contemplar alternatives i, sobretot, considerar les seves aportacions. Ala fi del taller hi ha una posada en comú de tots els treballs. Però la Fina insisteix que s'ha de «donar més importància al procés creatiu que als resultats».

Joan Vilalta és un usuari de Susoespai. Ell ve del món de les belles arts i fa quatre anys que col·labora amb diversos centres donant classes d'escultura. A Susoespai hi desenvolupa el doble vessant de professor voluntari i usuari alhora. Per a ell, això té avantatges, ja que «si tu has passat per un trastorn, coneixes bé els problemes i pots ajudar millor les persones».

Núria López és una altra usuària i col·labora en el taller d'escultura amb en Joan. Està convençuda que, a les persones amb trastorns de salut mental, l'experiència artística els serveix molt per treure i expressar el que porten a dins. En el seu cas ha estat ben bé així. A més, com a professora voluntària veu que «quan la gent fa coses que li agraden i li queden, es reforça la seva autoestima».

Materials relacionats

Tot el que es pot assolir gràcies a l'art. Pautes per treballar visites i tallers, a càrrec de Catherine Clancy i Mar Morón.

L'experiència dels alumnes de Susoespai, a càrrec de Fernando Sáiz i Raúl Manjavacas

Descarrega'l a www.apropacultura.cat

Informació General > Descàrrega de Document

Com treballar amb els col·lectius vulnerables (sense llar, persones amb problemes de drogoaddicció, VIH-sida, justícia...) i persones amb Alzheimer.

Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB)

Dilluns, 4 de novembre de 2013

- 9.30h Benvinguda a càrrec de Marçal Sintès, director del CCCB.
- 9.35h **Estrenant una nova mirada respecte a les persones en situació d'exclusió social.** Emmarcament i experiències directes des de centres d'atenció per a persones sense llar.
Eduard Sala, director de l'Obra Social Santa Lluïsa de Marillac (companyia de les filles de la caritat).
Montserrat Cuerva, treballadora social, educadora social i tallerista del centre de dia de l'O.S. Sta. Lluïsa de Marillac.
Roger Fe, educador social del centre Assís.
- 11.10h Descans.
- 11.40h **Aspectes a tenir en compte quan el que cal és canviar la mirada.** Treball d'intercanvi en petits grups i posada en comú. A càrrec d'Eduard Sala.
- 12.55h **Normalitzem els centres penitenciaris.**
Xavier Buscà, responsable de lleure, cultura i esports.
- 13.15h **Projecte Alzheimer CCCB:** L'experiència de visites dinamitzades amb persones amb Alzheimer. A càrrec de Monica Muñoz, Tere Pérez i Lluís Sangermán, responsables del programa al CCCB.
- 13.45h Debat i torn obert de paraula.
- 14.00h Cloenda.

Com treballar amb els col·lectius vulnerables (sense llar, persones amb problemes de drogoaddicció, VIH-sida, justícia...) i persones amb Alzheimer.

CCCB, 4 de novembre de 2013

«Ho passareu realment malament i pensareu que no hauríeu hagut de venir.» Amb aquesta contundència presenta Eduard Sala, director de l'Obra Social Santa Lluïsa de Marillac, una nova jornada de formació del programa Apropa Cultura de L'Auditori. Comencem fort!

A l'Aula 1 del CCCB es fa silenci. Som una quarantena d'assistents amb perfils molt diversos: responsables de serveis educatius i educadors, dissenyadors de projectes, monitors de visites o, fins i tot, art terapeutes. Ningú no diu res, però la gent es mira de reüll... Què coi hi he vingut a fer, aquí? Miro la porta, amb la temptació de tocar el dos, és clar. Però ho deixo córrer. Ja està tancada i, a més, estem fixats. Vulgui o no, em tocarà passar per l'adreçador... Com, de fet, han de passar la majoria de les persones sense recursos i/o en risc d'exclusió social que s'inclouen en el que anomenem col·lectius vulnerables, els protagonistes d'aquesta sessió.

Tots ells, des de persones en situació de sense llar a persones amb problemes de drogodependència o VIH-sida, es veuen obligats a suportar humiliacions en el seu dia a dia dramàtic, ple d'obstacles i, en la majoria dels casos, gens esperançador. D'alguna manera, avui pretenen que ens posem a la seva pell i això vol dir que ens tocarà patir. Tot un exercici d'empatia que no busca res més que garantir l'èxit i l'efectivitat dels equipaments culturals a l'hora d'atendre i comunicar-se amb els grups Apropa.

Desfer prejudicis

«*Trátame bien, mírame igual, soy como tú, un tío normal, al que la vida trató un poco mal*», diu la lletra d'una cançó de Los Ronderos, un grup de música que va néixer en una residència per a persones sense sostre de l'Obra Social Santa Lluïsa de Marillac. Segons l'Eduard Sala, cal desfer-se de

la idea equivocada que «les persones en risc d'exclusió social vénen d'un altre planeta». Són gent «com tothom, que han tingut la seva família, les seves empreses, els seus somnis», però als quals ha arribat un moment en què ho han perdut tot. Per això, Roger Fe, educador social del Centre d'Acollida Assís i membre de Los Ronderos, subratlla la importància «d'anar a l'origen, a les causes estructurals», ja que el que mostra, posem per cas, algú que demana al carrer, és només «la punta de l'iceberg».

A fi que siguem més conscients que la línia que separa el cel de l'infern no és tan marcada i que algun dia ens pot tocar a nosaltres, l'Eduard ens parla d'un usuari del programa d'integració social que dirigeix. Un rellotger de tota la vida que es va ensorrar quan la gent va deixar d'anar-hi a arreglar el rellotge. «Es veu incapaç de fer una altra cosa; llença la tovallola; cau en una depressió profunda; ho barreja amb alcohol i entra en una cadena de pèrdues.»

Abans de començar a parlar de bones pràctiques, encara se'ns repta a fer una prova, que el nou rei del suspens, l'Eduard-riu-te'n de Hitchcock-, diu que ens ho farà passar "fatal". Sembla que ara entendrem perfectament com es va sentir el rellotger... La prova consisteix, es diu aviat, a pensar «cinc coses, persones, valors o principis essencials en la nostra vida». I dibuixar-los. De fons, per ajudar la inspiració, sona música instrumental de la comunitat de Taizé...

Ara ve quan el maten. Hem de decidir de quin dels cinc pilars que hem escollit podem prescindir; tot seguit, tallar el tros de paper corresponent, «prendre consciència de com aquesta pèrdua impacta la nostra vida i acomiadar-nos-en». Així, successivament, fins que només ens en queden dos. Després, arriba el torn de preguntes: «Qui de vosaltres creu que amb els dos comodins que li queden podrà recuperar les coses que ha perdut?» S'aixequen força mans. «Qui de vosaltres creu que havent-t'ho perdut tot podrà tornar-ho a recuperar?» Ara no se n'aixeca cap. Precisament, aquells que ho han perdut absolutament tot són els destinataris del projecte Apropa Cultura.

A la paperera de pèrdues hi han quedat tantes propostes com persones som a l'aula. I amb els comodins ha passat el mateix. La família, l'amor, l'alegria, la llibertat, la salut, l'autoestima o la connexió amb el món són algunes de les coses, persones, valors o principis irrenunciables que han sortit. La llista pot ser infinita... El nou Hitchcock acaba amb el suspens i

sentència: «Qui som nosaltres per decidir què necessiten les persones que vénen als nostres centres? No som ningú per decidir que són persones que no volen accedir a la cultura».

Les tres A

Després de quedar atrapats en la perplexitat, algú ve a rescatar-nos. És Montserrat Cuerva, treballadora social, educadora social i tallerista del centre de dia de l'Obra Social Santa Lluïsa de Marillac. Va carregada amb tres A gegants de color taronja fetes pels usuaris del taller. Són les sigles d'acollir, acompanyar i acomiadar; les tres paraules clau que hauria de retenir el personal dels equipaments culturals quan ofereix els seus serveis a un usuari del programa Apropa. A banda de les lletres, duu una cinta també taronja que fa subjectar per cadascun dels extrems a dos dels assistents. Amb això, ja ho té tot a punt per a la seva intervenció i, d'aquí a no res, nosaltres començarem a veure-hi més clar.

Ella sap bé que la persona amb dificultats d'inclusió social que arriba al seu taller, la mateixa que un dia rebrem als nostres centres culturals, «porta moltes capes de ceba, està malmesa i molt sola». Tenint en compte aquesta premissa, és fonamental cuidar el vincle que hi establím. La Montserrat assegura que, per a aquesta persona, «només el fet de poder venir ja és molt important» i, tot seguit, ens dóna algunes bones idees que segur que posarem en pràctica. Per exemple, en una exposició, demanar als grups Apropa que posin un gomet vermell al quadre que s'endurien, com es fa a les galeries d'art quan l'obra està venuda, i un de verd al que no s'emportarien en cap cas. Amb un exercici tan senzill com aquest podem iniciar un diàleg amb ells, sempre «d'igual a igual», per després entrar en matèria, i aconseguir un efecte reconfortant impagable.

El secret, doncs, no es troba tant en el "què", l'activitat concreta que li proposem, sinó en el "com", la manera de dur-la a terme. Hem d'acompanyar la persona i ajudar-la a «connectar amb els seus sentiments», procurant que durant la seva visita trobi «un grup, un afecte, alguna cosa que faci que es puguin enganxar a la vida de nou. Si algú et dóna un reconeixement, et motiva, et fa sentir útil», diu Montserrat Cuerva.

Després de viure una experiència tan gratificant, acomiadarem aquest visitant tan especial i deixarem el vincle, que podrem tornar a recuperar si la nostra acollida «des del cor li genera un record bo».

Pujada de cocaïna

En Roger Fe compara el que senten les persones en risc d'exclusió social quan se'ls dóna l'oportunitat de participar en algun projecte o activitat amb una pujada de cocaïna. Tan impactant com oportú. «El fet que puguin participar els ajuda molt a posar-se drets», assevera Eduard Sala, que explica que aquell rellotger que hem conegut abans i que ho va perdre tot quan ja no tenia rellotges per arreglar «va començar a veure que podia aportar coses al món a partir d'un acte de participació en el món de la cultura».

Com a educador social i músic, en Roger ens parla de la música com a element d'inclusió social i desenvolupament personal. Ell toca en dos grups que han sortit de dos centres per a persones en situació sense llar. Los Ronderos, de l'Obra Social Santa Lluïsa de Marillac, és el més veterà. El projecte va néixer pel Nadal de 2005 i des d'aleshores ha ofert una trentena d'actuacions anuals a la província de Barcelona. L'altre és l'Assís World Band, un grup de versions amb dos anys de rodatge format al Centre d'Acollida Assís. Per un moment, tanco els ulls i m'imagino que sóc un d'ells dalt l'escenari, davant d'un públic que espera veure'm cantar. Quanta adrenalina!

Per als presos, que es poden apropar a la reinserció i la rehabilitació a través del lleure, la sensació és la mateixa quan tenen opcions de sortir a l'exterior (o, simplement, tenir-hi contacte), ja sigui a través d'una visita al Cosmocaixa, exposant els seus treballs artístics en un festival com el Drap Art o jugant un partit de futbol amb un equip visitant. Xavier Buscà, coordinador de programes culturals, esportius i de lleure de Serveis Penitenciaris, insisteix que «una de les poques possibilitats de posar en pràctica el que aprenen són les sortides a l'exterior». Descriu els usuaris dels centres penitenciaris com «gent molt agraïda, que vol sortir en les millors condicions possibles i aprofitar al màxim les oportunitats que se'ls donen», i demana als equipaments culturals que perdin el respecte o la por que els pugui causar el món penitenciari. «De 200 visites programades, només hem tingut 1 incidència. Som menys problemàtics nosaltres que un grup d'escolars.»

Bones pràctiques

Utilitzar gomets perquè els visitants marquin l'obra que es quedarien i la que no voldrien ni regalada, com proposava Montserrat Cuerva, o acabar preguntant a la gent què s'emporta, com suggereix l'Eduard, són només

dues idees ben fàcils de posar en pràctica. El ventall de possibilitats, ja sigui adaptant la forma i el contingut d'una visita, una activitat o un taller, com desenvolupant projectes específics, és molt ampli. Sònia Gainza, directora de l'Apropa Cultura, està convençuda que «tots nosaltres, des de la nostra parcel·la, per petita que sigui, podem ser inspiradors, creadors de projectes» i anima els assistents a fer propostes als seus equipaments respectius.

Sense anar més lluny, el CCCB ha consolidat un programa destinat a malalts d'Alzheimer, familiars i cuidadors. Una iniciativa que va néixer de la il·lusió de tres treballadors arran de la presentació al museu de The MoMA Alzheimer's Project, el programa del MoMA per fer l'art accessible a les persones amb demència. A l'octubre de 2010, Teresa Pérez, relacions públiques; Mònica Muñoz, cap de premsa i web; i Lluís Sangermán, informàtic, van posar fil a l'agulla i van engegar al Programa Alzheimer inspirant-se en el pioner nord-americà. Des d'aleshores organitzen activitats un dilluns al mes (el dia que el CCCB tanca) per a grups de quinze persones.

Es tracta que els usuaris del programa «passin una estona diferent al seu dia a dia», explica la Teresa, tot recalcant que la visita comença el mateix moment que el grup arriba. «Procurem guanyar-nos la gent», aclareix. Una de les anècdotes memorables d'aquests tres anys d'experiència la van viure durant l'exposició sobre el Paral·lel en què una dona es va posar a cantar cuplets. Quan la mostra en curs no és fàcilment adaptable a les necessitats d'aquest col·lectiu, recorren a un parell d'activitats que els funcionen molt bé. D'una banda, una sessió de cinema on projecten fragments de pel·lícules i busquen el *feedback* dels malalts entre tall i tall. I, de l'altra, una visita a la Casa de la Caritat, seu actual del CCCB, on els guies acaben disfressats d'antics orfes.

Sara Carrillo, neuropsicòloga de l'Associació de Familiars de Malalts d'Alzheimer de Barcelona (AFAB), treballa braça braç amb el CCCB i, entusiasmada amb els resultats, certifica que «es poden fer moltes coses. S'ha de provar. No hi ha límits».

Cap a una nova mirada

Però, és clar, per tirar endavant qualsevol iniciativa o projecte que pretenem que qualli, «hem de pensar en el que volem transmetre i comunicar-ho perquè arribi d'una manera efectiva». Un altre consell savi d'un savi com Eduard Sala. I és que, alerta, es veu que en la comunicació, la paraula només suposa un 7 per cent! La resta és responsabilitat del com, o sigui, el to de veu i el llenguatge corporal.

De nou, toca fer introspecció... Si abans ens ha plantat un full en blanc al davant perquè hi dibuixéssim allò que per a nosaltres és essencial a la vida, ara ens reparteix un ninot de cartolina (una altra de les manualitats amb què ens han obsequiat els usuaris del centre de dia de l'Obra Social Santa Lluïsa de Marillac). Tracem una línia de dalt a baix per separar el ninot en dues parts. Una ens representa a nosaltres i, l'altra, l'equipament cultural per al qual treballem. Hem d'apuntar breument el moment vital i els somnis que tenim tots dos, així com el que realment fem i podem fer, també tots dos, per assolir els objectius de l'Apropa Cultura. Les idees brollen.

Posem en comú les respostes i surten propostes interessants, com treballar en xarxa amb els agents socials per aconseguir que els centres siguin més inclusius i accessibles; desmitificar la cultura i acostar-nos al públic a través de l'experiència; transformar les visites en quelcom més vivencial; tenir en compte que la comunicació és doble, bidireccional, i l'aprenentatge, també; adaptar-se a les necessitats concretes de cada tipus de públic... N'hi ha una que posaria la mà al foc que a ningú dels que som a l'aula ens passa desapercebuda: el model Apropa Cultura podria extrapolar-se a les activitats generals. Si fos així, els museus, els teatres i els auditoris no incrementarien notablement el nombre de visites?

Informació relacionada

[Facebook d'Eduard Sala](#)

[Web Obra Social Santa Lluïsa de Marillac](#)

[Web Centre d'Acollida Assís](#)

[Web Departament de Justícia - Serveis Penitenciaris](#)

Programa Alzheimer CCCB

La rebuda, visites i activitats amb els col·lectius de discapacitat sensorial

Dilluns, 25 de novembre de 2013 | 9.30h

Auditori de la Fundació Joan Miró

9.30h Benvinguda a càrrec de Rosa Maria Malet, directora de la Fundació Joan Miró. I de Sonia Gainza, directora d'Apropa Cultura.

9.40h **La discapacitat auditiva. Coneixements i experiències pràctiques.** A càrrec de Joan Gil, d'Àgils Comunicació.

- Com atendre una persona sorda: Sistemes i pautes de comunicació.
- Les necessitats d'accessibilitat del col·lectiu: Què necessita el nostre museu?
- La difusió de les nostres activitats.
- Experiències d'accessibilitat.

10.50h Torn de paraula.

11.00h **A cegues per la Fundació Joan Miró.** Una experiència pràctica.

11.30h Pausa.

12.00h **La discapacitat visual.** A càrrec de Mònica Surís, assessora en accessibilitat.

- L'acompanyament a una persona cega.

- Vull ser accessible, per on començo?

- Experiències en altres museus.

13.00h **Experiències a la Fundació Joan Miró** (20 min).A càrrec de Montse Quer.

13.20h **Play Miró.** Accessibilitat (20 min.). A càrrec de Jordi Clavero.

13.40h Torn de paraula i cloenda.

La rebuda, visites i activitats amb els col·lectius de discapacitat sensorial (visual i auditiva).

Fundació Miró, 25 de novembre de 2013

«L'accessibilitat, abans que un dret, és una ideologia que cal practicar.» Aquesta cita del poeta i escriptor santfeliuenc Agustí Vilar, invident, resumeix a la perfecció el missatge que vol transmetre el programa Apropa Cultura en l'última jornada de formació que organitza arran de la incorporació dels museus al seu catàleg de propostes.

Després de posar l'accent en les persones que conviuen amb trastorns mentals i en els anomenats col·lectius vulnerables (persones en situació sense llar, amb problemes de drogodependència, presos...), el projecte socioeducatiu impulsat per L'Auditori tanca les formacions específiques fixant-se en els col·lectius amb discapacitat sensorial, visual i auditiva.

La seu de la formació és la Fundació Miró i les ponències tenen lloc, curiosament, a l'auditori, un espai més aviat fosquet on costa una mica veure-s'hi. Anècdotes a banda, des de fa temps, la institució treballa amb el ple convenciment que «aquell patrimoni que cuidem no és per als conservadors i el personal del museu, sinó per al públic», cosa que implica preocupar-se «no només dels turistes, els alumnes de les escoles... sinó també de les persones que, tot i tenir certes dificultats, puguin estar desitjoses de veure aquest patrimoni que compartim». No és un discurs après. Són les paraules sinceres de la directora de la Fundació, Rosa Maria Malet, a qui l'inquieta la problemàtica d'accés als museus de les persones discapacitades.

Un cop més, el programa Apropa Cultura ens fa saber els antecedents, ens dóna pautes i ens planteja reptes. Avui coneixerem com pensen, com se senten i com es mouen pel món les persones cegues i sordes, perquè quan visitin els nostres centres hi trobin un espai confortable, adaptat a les seves necessitats, i vulguin tornar a venir.

Atendre amb sentit comú

La majoria de les pautes per a una rebuda adient dels col·lectius amb discapacitat sensorial són de sentit comú. Però tant Mònica Surís com Joan Gil adverteixen que, tot i que ens semblin «coses molt òbvies», a vegades ens poden passar per alt. Ells són uns experts en la matèria. La Mònica treballa com a assessora en accessibilitat i en Joan dirigeix l'Àrea d'accessibilitat d'Àgils Comunicació, una empresa especialitzada en l'accessibilitat de la informació i la comunicació. La regla d'or—que es pot estendre a tots els grups Apropa com, de fet, força altres patrons de conducta—és que hem de tractar les persones amb sordesa i ceguesa «com qualsevol altra persona».

A algú amb dificultats auditives que no es presenti com a tal «no ens hem de referir directament a la seva discapacitat». D'entrada, tampoc no hem de fer servir la llengua de signes, sinó «dirigir-nos-hi de forma oral». És important que ens adrecem«a ella, no a l'acompanyant», en cas que en porti. Com també és precís «construir frases curtes i correctes», ja que, sovint, al sord li falta vocabulari. Si no ens entén, hem de repetir l'explicació buscant altres paraules. I si no tenim clar si li ha arribat correctament el missatge, «podrem deduir-ho fent-li preguntes sobre el que hem dit». «Amb això, ens hi trobarem—avisa en Joan—, ja que molts cops els discapacitats auditius ens diuen que sí, però en realitat no ens han entès.»

Pel que fa a les persones amb dificultats visuals, la Mònica remarca que ens hi hem d'adreçar directament i ens esvaeix el recel d'utilitzar termes com "veure", "mirar" o "cec". Ho podem fer «amb tota normalitat», assegura. Davant la situació de voler ajudar un cec a creuar un pas de vianants o a baixar de l'autobús, abans «ens hem d'identificar i preguntar-li si vol ajuda». Més recomanacions. Doncs no, abans, ens volen posar a prova.

La Mònica demana dos voluntaris. Surten dues noies, una per fer de cega i l'altra de vident. Les repta a anar des de la porta de l'auditori fins a l'escenari, on intervenen els ponents. El pas és estret i s'han de pujar un parell o tres d'esglaons. La invident s'ha posat davant i la que hi veu, darrera. Reprenem les recomanacions? «En un pas estret, el que hi veu protegeix», aclareix la Mònica, que diu que oferim el braç a la persona cega i ens seguirà mig pas darrera nostra. Prova no superada. Vaja, seria més apropiat dir no del tot, perquè hi havia altres paranys on caure i la vident se n'ha sortit prou bé. «Indicar verbalment escales, girs o altres obstacles.» Bé! «A l'hora de seure, acompanyar la seva mà fins al respall.» Bé! «Ser

clar i evitar expressions poc concretes com aquí i allà, que al cec no li serveixen.» Bé! (Aquí ha patinat una mica, però ha rectificat de seguida.)

Tanquem la llista amb dues d'aquelles "coses molt òbvies" que, si ens descuidem, pot ser que després hàgim de lamentar haver-les fet. La primera té un punt còmic: no ens oblidem «d'avisar la persona quan anem, per exemple, al lavabo». Es pot trobar parlant sola i pensar-se que hem marxat i que potser no tornarem. La segona: «distreure un gos pigall és improcedent». És un gos de treball i no una mascota. Amants dels canins, mans quietes!

Tenien raó, en Joan i la Mònica. Per oferir una bona rebuda (les visites i les activitats són una altra història) no es necessiten coneixements ni habilitats especials. Només cal aplicar el sentit comú. És qüestió de parar atenció, observar i activar el mode empatia.

Algunes observacions sobre el col·lectiu sord

El joc dels disbarats o el joc del telèfon són dos exemples de jocs tradicionals catalans que basen la diversió en les incoherències. Segur que a més d'un ens han vingut al cap quan en Joan Gil ens ha fet adonar que «la discapacitat auditiva és l'única que fa riure» pels malentesos que genera. Però, compte, ens hem de posar a la pell de les persones que no hi senten o que hi senten poc «perquè això els haurà passat mil vegades» i, encara més, perquè generalment «intenten amagar la seva discapacitat».

Amb quatre pinzellades ens dibuixa el seu perfil, si és que es pot dir així, ja que «el col·lectiu és molt heterogeni». Concretament, a Catalunya hi ha vora de 25 mil persones que tenen el certificat de discapacitat auditiva i, a l'Estat espanyol, les persones amb disminució auditiva, en diferents graus, excedeixen el milió. Hi ha molta més gent amb pèrdua auditiva que sords de naixement, i una de les dades més sorprenents és que «moltes d'aquestes persones no es reconeixen com a tals», revela en Joan. Per tant, «potser no demanaran al museu les mesures d'accessibilitat perquè no han assumit la pèrdua auditiva que han tingut en el transcurs de la seva vida».

També puntualitza que els sords signants, els que es comuniquen amb llengua de signes, «més que un grup de discapacitats, es consideren una minoria lingüística», amb una cultura pròpia. I encara posa sobre la taula

un altre aspecte destacat a contemplar: l'analfabetisme funcional. Un 80 per cent de les persones sordes signants «poden ser considerades com a analfabetes funcionals», és a dir, són incapaces de llegir o escriure d'una forma eficient en situacions quotidianes.

Invidents per un dia

Les jornades de formació de l'Apropa Cultura no serien el mateix sense les experiències empíriques, i aquesta no n'és l'excepció. Què ens espera avui(a banda del petit aperitiu de fa una estona)? Doncs un recorregut a les palpentes per la Fundació Miró, amb antifaç per no fer trampes, i amb l'ajut d'un bastó. L'objectiu: superar el difícil repte de moure's sense veure-s'hi, com les persones cegues. Mònica Surís ens agrupa per parelles i, au, comença la "carrera d'obstacles"! El trajecte és de l'auditori al carrer, a l'entrada de l'edifici, i del carrer a l'auditori. A l'anada, un ha de fer d'invident i l'altre de vident, i a la tornada ens hem d'intercanviar els papers.

«Sento inestabilitat total. Tinc la sensació de caure. Sento angoixa. Em fan figa les cames. Perdo l'equilibri. No sé on trepitjo. No sé per on vaig. Necessito agafar-me a algun lloc.» La inseguretat supura per tots els porus de la pell de Sandra Arnau, educadora i monitora de la Fundació. Si en algun instant creia que la simulació seria bufar i fer ampolles, perquè es coneix l'espai amb detall, a l'hora de la veritat és tot al contrari. Se sent completament perduda. Igual que en Sergi Casero, educador del MACBA, que nota com «els sentits s'aguditzen». L'oïda es posa en alerta; tens la necessitat de tocar, de buscar un referent, tenint en compte que el bastó només et cobreix de cintura cap avall; prens com a referència espacial la temperatura; perceps els diferents tipus de textures del terra (rajola, moqueta, rampa...). Després de viure aquesta petita aventura, Montse Saeta, educadora i monitora del CCCB, una altra membre del club dels desorientats, es posa les mans al cap i confirma que, «com a vident, no t'arribes a fer el càrrec del que és una persona invident».

Com adaptar els equipaments culturals i les seves activitats

Els dèficits auditius o visuals de les persones amb discapacitat sensorial a l'hora de rebre o emetre la informació es poden compensar implementant una sèrie d'ajudes tècniques i aportant materials accessibles. A parer d'una especialista com Mònica Surís, és essencial que tot plegat vagi acompanyat de formació. «Amb voluntat i ganes no n'hi ha prou. Cal formació de

tothom, des dels membres de la direcció fins a la persona que atén el públic», detalla.

En Joan Gil, armat amb el seu PowerPoint, que es pot recuperar als annexos, assenyala que «l'accessibilitat auditiva és molt recent» i ens presenta un dels suports més avançats, tot s'ha de dir, encara força desconegut: la tecnologia d'inducció magnètica. A través de sistemes de bucle electromagnètic, és possible que «el so entri directament a l'oïda» i, per tant, que les persones sordes puguin gaudir ja sigui d'un concert, d'una obra de teatre o d'un acte d'entrega de premis, per posar alguns exemples. Es tracta d'una ajuda auxiliar per a usuaris d'audiòfons o implants coclears que augmenta notablement la qualitat d'audició. N'hi ha de diferents varietats i preus. I a diferència del que pugui semblar, no costen cap fortuna. En podem trobar des de 35 fins a 500 euros, segons si són bucles individuals com, per exemple, els de les audioguies, o d'atenció al públic, com poden ser els de taulell. Quan es tracta d'instal·lacions permanents cal un estudi previ, però estem parlant d'entre 700 i 1.500 euros per als d'atenció individual al públic i, pel que fa als de sala o auditori, depèn. Un espai d'uns 100 metres quadrats es podria condicionar a partir de 2.000 euros aproximadament.

Un altre capítol el protagonitzen la subtitulació i la transcripció, «que han de complir uns requisits mínims de qualitat i homogeneïtat recollits a la norma UNE 153.010». Els subtítols han de ser fàcils de llegir, per això les fonts consensuades són Arial, Verdana i Tahoma; cal diferenciar les veus que intervenen amb colors; el text ha d'estar centrat, i no es pot sobrepassar un màxim de 36 caràcters per línia. A l'hora de transcriure un espectacle o l'àudio d'una videoguia o signoguia, no cal dir-ho absolutament tot. «No s'ha de perdre informació, sinó adaptar-la», indica en Joan, ja que «no llegim tan ràpid com escoltem i lletrejar-ho tot comporta molt de temps».

A través d'exemples d'activitats concretes, el director d'Accessibilitat d'Àgils Comunicació ens mostra que «s'ha de buscar sempre la millor adaptació en cada activitat. Ens fa notar, entre altres, la importància d'incorporar la lectura labiofacial com a complement als subtítols. I és que, recordem-ho, una àmplia majoria de les persones sordes signants poden patir analfabetisme funcional. «Hem de donar totes les facilitats», afirma mentre ens ensenya un fragment d'una obra de titelles accessible que va interpretar al Centre Cívic Borrell de Barcelona.

Parlant d'interpretar... Els intèrprets de llengua de signes són una figura clau davant la visita d'un grup amb discapacitat auditiva. Lògicament, és

convenient proporcionar a aquests professionals tota la informació necessària amb anterioritat per tal que es puguin preparar les activitats, en què, per cert, acostumen a «acordar signes amb el col·lectiu per comunicar una paraula que ha de sortir moltes vegades», apunta Mònica Surís.

Entre les mesures d'accessibilitat per a les persones amb sordesa, també figuren les adaptacions visuals del so, és a dir, instal·lar alarmes o timbres visuals, a més d'acústics.

Si ens fixem en les necessitats de les persones amb dificultats visuals, podem començar per eliminar barreres arquitectòniques que impedeixen que es puguin moure pel nostre equipament cultural amb autonomia. A la pràctica, això es tradueix a disposar el mobiliari com butaques o papereres i els elements de seguretat, com extintors, referencials al terra, tenint en compte que el bastó només cobreix de la cintura cap avall i que, per tant, la resta del cos queda desprotegida, explica la Mònica.

L'orientació és un factor clau perquè el públic invident pugui treure el màxim profit de l'experiència artística. Il·lustrant-nos amb una bona colla d'exemples de museus internacionals que ella ha vist *in situ*, també inclosos als annexos, enuncia alguns dels "materials inclusius" de què ens podem dotar, com plànols en relleu i amb llegenda en Braille, maquetes tàctils i d'encofrats, que ajuden a comprendre millor la distribució de l'edifici, o reproduccions de peces originals. Tot plegat, permet «tocar, tocar i tocar» i despertar el sentit del tacte, que tenim tan adormit. La Mònica parla de "materials inclusius" perquè, no només se'n poden beneficiar les persones amb discapacitat visual, sinó que, en realitat, «van bé a tothom». El mateix passa amb les audioguies i l'audio descripció. Amb les primeres, tots hi estem més o menys familiaritzats. L'audiodescripció, que s'aplica al teatre, el cinema o la televisió, ofereix a la persona amb discapacitat visual un guió que incorpora centenars d'informacions sonores d'una manera simultània a l'acció que li permeten tant seguir la trama com captar els ambients.

L'experiència de la Fundació Miró

Actualment, l'obra construïda per Josep Lluís Sert ofereix un alt nivell d'accessibilitat i la seva programació inclou diverses activitats ideades per als col·lectius amb discapacitat visual i auditiva.

La Fundació Miró està equipada amb tecnologia de bucle magnètic. Té instal·lats amplificadors de so d'aquestes característiques al mostrador, a les audioguies i a l'auditori. També compta amb un espai de consulta accessible, lupes per a baixa visió i impressions amb relleu disponibles a la recepció. Ens fan de cicerones Montse Quer i Jordi Clavero, del Departament Educatiu de la Fundació Miró. Ningú no ens explicarà millor els projectes que impulsa el museu perquè els col·lectius de discapacitats visuals i auditius puguin participar en l'experiència artística.

La Montse, que afirma convençuda que «moltes coses d'accessibilitat tenen a veure amb les ganes», ens presenta orgullosa algunes de les iniciatives que han posat en marxa. "Joan Miró. Pintures i signes" és una activitat adaptada als dos col·lectius centrada en la importància dels signes en l'univers pictòric de Miró. Com a elements de suport, disposen d'intèrpret de llengua de signes en català o oral i relleus en color d'una selecció d'obres per identificar textures. «De vegades, un recurs que has fet per facilitar la comprensió a les persones invidents serveix per a tothom», comenta la Montse. A "Joan Miró. Escultura i objecte" proposen una visita dinamitzada a la col·lecció permanent. També compten amb un intèrpret de LSC o oral per al públic sord, i per a l'invident disposen d'una maleta de materials, «un recurs que s'utilitza per a les escoles i que s'aprofita per a visites de grups amb discapacitats sensorials». I l'arquitectura és la protagonista de "La Fundació. Un edifici mediterrani"; un itinerari comentat per diferents espais emblemàtics de la Fundació. Per a aquesta activitat han creat una maqueta tàctil de l'edifici i diverses maquetes d'encofrats.

Agafa el relleu en Jordi per fer-nos cinc cèntims del projecte "Play Miró", una plataforma de lliure accés a continguts interactius sobre la figura i obra de Joan Miró en quatre idiomes, «amb una part eminentment accessible». "Play Miró" reuneix un total de 35 vídeos i 60 activitats, cadascuna amb diferents nivells de dificultat. Els discapacitats auditius poden visualitzar totes les veus en *off* amb subtítols, i els discapacitats visuals, a banda d'escoltar, poden accedir a activitats adreçades específicament al col·lectiu, com "Taller de sons", que ensenya com poden sonar diverses obres de Miró a partir de relacionar sons amb tècniques pictòriques. A més, la majoria de les fitxes didàctiques de les activitats generals es complementen amb propostes plàstiques per fer a "Amb els ulls tancats", en què, per exemple, podran assaborir caramels de colors per identificar els colors primaris i secundaris d'una selecció de pintures.

Al marge de l'oferta vinculada pròpiament al món mironià, la Fundació també acull espectacles infantils de teatre i titelles periòdicament, i algunes representacions s'ofereixen amb interpretació en llengua de signes a càrrec d'Àgils Comunicació, on els intèrprets actuen com un actor més del repartiment.

L'accessibilitat s'ha de fer visible

Joan Gil i Mònica Surís estan manifestament d'acord en tot, però ben especialment, en una cosa: creuen que és bàsic fer visible tot allò que oferim als col·lectius amb discapacitat. «No serveix de res implantar mesures d'accessibilitat si les persones que n'han de gaudir les desconeixen.»

És convenient difondre les nostres activitats accessibles als mitjans de comunicació i, en aquest sentit, «és fonamental fer-les arribar de forma accessible als canals d'informació més habituals del col·lectiu». Les xarxes socials juguen un paper molt important. A més de les que tots coneixem, hi hem d'afegir el videoxat gratuït ooVoo, una mena d'Skype que fan servir les persones amb sordesa.

Igual que tothom, les persones amb discapacitat visual i auditiva naveguen per Internet per buscar informació i entretenir-se. Per això, les pàgines corporatives, que han de tenir presents les normes d'accessibilitat, també han de visualitzar el que oferim. «De vegades entres en una web i la feina és teva per trobar-hi les mesures d'accessibilitat», es queixa la Mònica, que també recomana «indicar com s'hi arriba amb una mica més de detall», o sigui, pensant en referències útils com per exemple: «puja unes escales mecàniques», «gira a l'esquerra», «camina 300 metres», «està al costat d'un taller mecànic on se sent força soroll» o «passaràs per davant d'un forn que sempre fa olor de pa acabat de fer». De la mateixa manera, hem de senyalitzar les mesures accessibles de què disposem en el nostre equipament amb les icones o pictogrames corresponents.

Per on comencem?

A qualsevol que vulgui fer una aposta per l'accessibilitat, la Mònica li suggereix, abans de res, que faci una "auditoria interna". Això suposa fer un inventari dels nostres recursos i veure a quins d'ells els podem donar nous usos. «Hi ha coses que tenim de les quals no en som conscients. A vegades, només es tracta de tenir la ment més oberta», matisa. I, segons assegurava abans Montse Quer, molts cops també és qüestió de "ganes".

Precisament, era ella qui explicava que a la Fundació Miró aprofiten materials inicialment ideats per al públic escolar per a visites adaptades als col·lectius amb discapacitat.

Un cop feta aquesta auditoria interna, el següent pas seria "posar en marxa" tot allò que hem pensat que pot ajudar a convertir el nostre centre en un espai més accessible (per a tothom), armar-nos de paciència i, sobretot, intentar donar-li una continuïtat i regularitat, ja que «sense això, no crees comunitat, no crees xarxa». A partir d'aquí, tot pot anar rodat si tenim *feedback* amb els usuaris, si «els escoltem i treballem amb ells i per a ells».

Em permeto la llicència d'acabar com he començat, amb la cita de l'escriptor invident Agustí Vilar, que, carregat de raó, diu que «l'accessibilitat, més que un dret, és una ideologia que cal practicar». Doncs això.

Materials relacionats

La discapacitat auditiva. Coneixements i experiències pràctiques, a càrrec de Joan Gil, d'Àgils Comunicació.

L'accessibilitat visual als museus, a càrrec de Mònica Surís.

Descàrrega a www.apropacultura.cat

Informació General > Descàrrega de Documents

apropa cultura

Equipaments adherits al programa:

Amb el suport de:

Hi col·labora:

Contacte:

www.apropacultura.cat

apropa@apropacultura.cat

c/ Lepant 150 | 08013 Barcelona
93 247 93 00 ext. 328, 469 i 328

